

הגרדומים והשלום / נתן אלתרמן

1

המזכיר הכללי של האו"ם אמר כי התליות בבגדד מחבלות באמצעי השלום במזרח-התיכון. וברור שחוות-דעת זו אינה דבר מופרך. שהרי מסתבר בהחלט כי אם אחת הבירות הראשיות של העולם הערבי עורכות זה כמה ימים הילולת שמחה המונית מסביב לתלויים ושופרות-השלטון משמיעים תרועות היסטוריות למבצע רצחני זה, המבשר את שחרור פלשתיין, וברכות נוהרות אל התלוינים מכל קצווי המדינה, ואנשים ונשים וטף מובאים או נוהרים מעצמם לראות בנצחון על המזימה הישראלית המוקעת-הרי מסתבר בהחלט שאין זו, אם ננקוט סגנון המזכיר הכללי, תרומה למאמצי השלום.

ואף-על-פי-כן אין אותו ניסוח של המזכיר הכללי רק בבחינת אנדרסטייטמנט, או דיבור מועט המחזיק את המרובה. אמירה כזאת, לנוכח חזיון כזה, היא בדיחה אפלה ומרה, אשר רק חשכתן ומרוריהן של "בעיות האיזור" מקהות את עוקצה. שכן שורש הרעה אינו בכך שהרצח המשפטי בבגדאד מפריע למאמצי השלום, אלא בכך שטיבם המיוחד של מאמצי השלום אינו מפריע לרצח המשפטי בבגדאד ולא רק אינו מפריע אלא אף מונע גורמים עולמיים מ"להתיחס" אליו לחוד, מאחר שהוא מסתבר ממילא רק כאחד הסעיפים שיבואו על תיקונם במסגרת "הסדר כולל". הוא ומעשי הפשע ותהליכי הפשע הדומים לו.

אמת ויציב, אין לך דבר נעלה ממאמצי שלום ושאיפת שלום. אך תולדות העולם בעשרות השנים האחרונות מעידות כי שעה שהשלום נעשה תכלית אחת ואין שנית, ושעה ש"המאמצים" למענו דוחים את כל השאר, הריהם מצמיחים את האלימות ואת הפשע, ומצמיחים את המלחמה. גם אותו "הסדר כפוי", שהדיבורים עליו מתנהלים על רקע הגרדומים העיראקיים, עיקרו "מאמצי שלום".

2

ודומה כי משהו מעין זה צריך להיאמר גם כלפי פנים. על פרשת-דרכים זו, שבה ניצבים עצי התליה של בגדד, חובה על העם היהודי ועל מדינת ישראל לעמוד רגע ולתהות, אם אותו עיקרון שאנו מכריזים עליו בלי-הרף - עקרון הנכונות לשיחות-שלום בכל מצב ובכל ענין וללא כל תנאים

מוקדמים- הוא צודק ונכון. אין אני מתכוון כאן לניסוח מדיני זה או אחר. אני מתכוון למשמעות המסתברת מעמדתנו ותפיסתנו כפי שהן כיום, משמעות שעיקרה – יעשו שליטי ערב מה שיעשו, יצהירו מה שיצהירו, אנו נכונים לשלום בכל שעה, אנו מוכנים בכל שעה למחוק הכל ולהשאיר שולחן חלק ולגשת למשא-ומתן, ללא כל תנאים מוקדמים.

עלינו לשאול בנפשנו מה צליל יש להצהרות-שלום אלו שלנו על רקע ההיסטריה העיראקית החוגגת, שאינה אלא המשך להילולת-ההשמד של כל שופרות ערב כולה לפני מלחמת-ששת-הימים ולכל מה שמאז ועד עתה, כולל ההודעות הנוספות של ראדיו בגדאד, שאין התליות הללו אלא התחלה ושכבר החל משפט חדש. עלינו לשאול בנפשנו אם אמנם רשאים אנו, ולא רק מבחינת התבונה המדינית, אלא מבחינת ציווי-היסוד של הפכחון והמוסר, להוסיף ולהצהיר על נכונות לשיחות-שלום בין תליה לתליה.

3

אני יודע כמה לא טוב ולא נאה ולא יאה לדבר "נגד השלום", למצוא פסול בהצהרות-שלום. אך דומה שהגענו לשלב שבו עלינו לחדול מן הטיעון היסודי שלנו שהמכשול ל"יישוב הסכסוך" במזרח-התיכון הוא רק סירובם של הערבים לשבת אתנו לשולחן המשא-ומתן. שכן הדברים הם כיום בשלב שבו חובה עלינו, ושוב לא רק מבחינת כדאיות מדינית אלא גם מבחינה מוסרית יסודית, להעלות על הפרק גם את סירובנו-אנו. כן, סירוב לדבר לשלום, כל עוד הצהרותיו ומעשיו של הצד השני הם כפי שהנם כיום. כן, סירוב וחוסר כל להיטות וכמיהה לשבת עם התליינים לשולחן אחד. התליות בבגדאד אינן רק פשע נתעב. הן גם מלחמה. המשך המלחמה. כמו פעולות ה"פתח". המשך פחדני ושפל של קצינים מנוונים שנחלו תבוסה בקרב ועכשיו הם בוחרים להמשיך ולהילחם באסירים חסרי-מגן. מלחמה בטוחה יותר וקלה יותר ונוחה יותר לתרועות-נצחון. התליות הללו הן פשעי-מלחמה מובהקים. ואם ידנו יכולה להיות מושטת לשלום בעת מלחמה פנים אל פנים בשדה-הקרב, אין היא יכולה להוסיף ולשחר שלום בעת פשעי-מלחמה, הנעשים בין חומות-הכלא ובכיכרי התליות. עבר זמן הנכונות לשלום בלי כל תנאים מוקדמים.

4

באחת ההצהרות של ישראל, בענין הרצח המשפטי בבגדאד, נאמר כי "לשפלות המוסרית שברציחות הללו עצמן עוד נוספה זוועת הצגתן בכיכר ציבורית". אמנם נכון, אלא שעם זאת עלינו לדעת כי פומביות התליות הללו אינה הדבר הנורא ביותר בכל המסכת הנפשעת הזאת, להיפך, מבחינה מסוימת נראית פרהסיה זו של הצגת הגוויות כהבקעת האיפול המחריד של

המשפט הסגור ושל הכלא החסום בפני כל. עצי- התליה הללו הן רק ראשו המבצבץ של הקרחון. הן רק עדות למתרחש לפנייהן ואחריהן.

5

מדינת ישראל ויהדות העולם נמצאות עכשיו בעיצומו של מסע-מחאה ושל מאמצי השתדלות למניעת התעללות ביהודי ערב. אין לדעת, כמובן, באיזו מידה עשוי מסע זה לעזור ולהושיע. אלא שבינתיים נשתלבה בו נימה שראוי, לדעתי, להימנע מלעשותה שלטת או בולטת מדי. כוונתי לנימה המסורתית, הדתית מבחינת החומר שהיא מסתייעת בו, חומר הפסוקים ומטבעות-הלשון הלקוחים מאותו מקור נצחי ונשגב של ספרי-קודש, שהעם היה מציל אותם מתוך הלהבות ומוסיף עליהם עד ללהבות חדשות. לא הייתי אומר דבר זה לשום ענין אחר ובשום נסיבות אחרות, אך הפעם, נדמה לי, יש לומר זאת. שכן, גרדומים אלה של בגדאד הם אמנם גם המשך לשורת המוקדים והתליות של המרטירולוגיה היהודית הארוכה והנוראה. ומדרך הטבע הוא שהם מעוררים כל מה שנצטרך באומה לעתות גזירות רעות. פסוקי הדם והדמעות כאילו עומדים הכן תמיד לעתות צרה ואינם צריכים שיעירו ויעוררו אותם עד שיחפצו, שכן אוויר הגזירה הוא אוויר חיותם. אלא שנדמה לי כי הפעם יש להניח דרכי ביטוי ומחאה אלו רק לאנשים דתיים באמת, ואין זה צריך להיעשות חותם. באווירה זו נתפש אפילו נציג הקומוניסטים בכנסת לסגנון המסורתי, ואווירה זו גם גרמה שראש-הממשלה ינקוט לשון "השם ינקום דמם", לשון שעתונות העולם פירשה אותה כהצהרה רשמית וכך הגענו לנקודה טראגי-קומית, שבה עלינו להסביר למדינות-חוץ ש"לא היה בזה שמץ איום". תליות בגדאד הן המשך לעלילות-הדם שמיום צאת ישראל בגולה, אלא שאותו יין קידוש, אשר למענו ביקשו, כביכול, היהודים את הדם, אינו כיום יין הקידוש של כל עלילות שקדמו. ליין הזה קוראים כיום בבגדאד בשם מדינת ישראל, אשר עליה סובב משפט-הזוועות המבוים. בכך שונים הגרדומים הללו מכל מה שקדם להם בנתיב-היסורים של העם היהודי בגולה. אין הם המשך עלילות-הדם, אלא הם המשך מלחמת-ששת-הימים. וכשם שהעלילה היא חילונית כיום כך צריכים להיות גם דרכי-המחאה נגדה. הדרך המעשית, המדינית, החילונית, לסיכול המזימה, להצלת המובלים לטבח, היא הדבר הנדרש והדחוף. שכן אם אנו אומרים שמדינת ישראל היא מעצם קיומה מגן ליהודים באשר הם שם, הרי יש גם צד שני לענין זה. מדינת ישראל היא זו שבגללה נמקים יהודים במדינות הערביות ומושלכים לכלא ומובלים אל גרדום. מעגל זה של ישועה שהיא גם פורענות הוא הבעיה המוסרית הגדולה והאמיתית של מדינת ישראל כיום. היא חשובה בשעה זו לא רק מבעית "הציווי המוסרי" של מתן הגדרה עצמית ל"אומה הפלשתינאית". היא חשובה ונעלה אפילו יותר מבעית השאיפה לשלום ומחובת ההצהרות על שאיפת-שלום זו. הצלת יהודי ערב היא עכשיו הצו המוסרי העליון.